

Miljutina, Tamara Alexandrovna

[Greifswalder Beiträge zur Slawistik III., E. - M . - A.]

Opera Slavica. 2000, vol. 10, iss. 2, pp. 57-60

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117778>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

textu: věta, souvětí, větný ekvivalent. Podle formy, obsahu i funkce rozlišuje 6 typů počátků: sdělovací, konstatovací, tezový, citátový, tázačí, figurativní (= obrazný). Teoretická zjištění o struktuře zpráv získal autor rozбором 300 zpráv uveřejněných v rubrice Téma dne v deníku Delo. Z nich vyplývá, že nejfrekventovanější začátky jsou konstatovací, neméně frekventované citátové.

Značná pozornost je věnována parentezi. Autor na ni poukázal ve výkladu o časové linii ve zprávách. Vsuвка v nich vrací děj před vlastní vyprávění o události (srov. „jak jsme již uvedli...“ aj.). V textové výstavbě zpráv považuje Korošec vsuvku za záměrný stylový prostředek, nikoli za stylový nedostatek, jak bývala někdy hodnocena. V konkrétních příkladech uvádí vsuvky obsahující vedlejší odbočující údaje.

V řazení obsahových prvků zpráv symbolizovaných odpovědí na otázky: kdo, co, kdy, kde a jak lze podle autorova zjištění uplatnit různé kombinace. Zachytil je v přehledném grafu. I tento způsob, grafické vystižení výskytu a vztahů, užívá autor v práci v hojně míře. V závěrečné stati kapitoly je probrán vztah mluveného a psaného textu, proměna jednoho v druhý, a význam obrazu (fotografie) jako doprovodného prostředku zpráv.

V této informaci jsem mohl upozornit jen na základní témata, jimiž se autor obírá. V práci je však mnoho zjištění a postřehů dílčích, neméně závažných. Jsem přesvědčen, že Korošcova práce vzbudí pozornost stylistů i publicistů a podnítl je k dalšímu bádání v této oblasti.

Přemysl Hauser

Greifswalder Beiträge zur Slavistik III., E. - M. - A. – Universität Greifswald, Institut für Slavistik, Greifswald 1998, 114 s., ISBN 3-86006-107-0.

Greifswaldský sborník je souhrnem referátů konference (s výjimkou studie A. Bergmannové) věnované památce vynikajícího slavisty akademika *Nikity Iljiče Tolstého* (1923-1996), která se konala v březnu 1997 na katedře Slovanské filologie Státní univerzity v Petrohradě.

Devět studií sborníku seřazených abecedně, má různorodou tematiku, ale příspěvky se dají logicky uspořádat do několika okruhů.

Dominantou publikace je stat' prof. Valerije Mokijenkova *Славистическое наследие Н. И. Толстого* (s. 66–87).

Smysl Mokijenkova referátu, vcelku nevelkého rozsahem, ale výstižného obsahem, definují slova preambule, která se stála svéráznou charakteristikou osobnosti jednoho z nejvýznamnějších současných slavistů. Je to „mnohostrannost vědeckých zájmů, syntetičnost v přístupu ke studovaným jazykovým faktům, hluboká erudice a nevšední organizační talent“ (s. 66). Právě tyto vlastnosti, jak názorně demonstruje V. Mokijenko v přehledu vědecké a tvůrčí cesty akad. Nikity Tolstého, vždy upoutávaly moudré a zkušené vědce i začínající badatelskou generaci.

Mokijenkův referát načrtává tematickou koncepci uvedeného sborníku, jehož různorodé příspěvky svérázně odrážejí spektrum vědeckých zájmů akademika Tolstého,

který se věnoval nejenom otázkám dialektologie, lexikologie, frazeologie, lexikografie, ale také fonetice a gramatice v jejich diachronním i synchronním aspektu.

Referát **M. Niemeyera**, ředitele Institutu slavistiky v Greifswaldu, *Актуальные проблемы языкового нормирования* (s. 88–104) nás zapojuje do velice aktuální diskuse o problémech současného vývoje spisovných jazyků.

Autor referátu předkládá k posouzení dva aspekty: „pojem jazykové normy jako teoretického základu“ a „hlavní soudobé tendence rozvoje slovanských jazyků (a jejich norem) v korelaci s jazykovou politikou“. V teoretické části, v níž hovoří o vzájemném vztahu normy a jazykového systému a porovnává hlediska takových vědců jako E. Coseriu a L. Hjelmslev, W. Hartung, D. Nerijs, S. Jäger aj., zdůrazňuje nezbytnost diferencovaného přístupu k pojmu normy pro každou z jazykových rovin. Právě z těchto pozic přistupuje k otázkám typologie jazykových norem.

V praktické části autor analyzuje příčiny změny norem, charakteristické pro soudobé slovanské jazyky, sleduje procesy, probíhající nejen v oblasti lexika, ale i ortoepické změny v běžně mluvené řeči.

Když hovoří o vzájemném vztahu normy a úzu, soudí, že kořeny probíhajících procesů je třeba hledat v dějinách rozvoje jazykové situace v každé jednotlivé zemi, a proto se dále konkrétně zastavuje u jednotlivých historických etap rozvoje češtiny, slovenštiny, běloruštiny a ukrajinštiny, uvádí soudobou jazykovou situaci na Krymu.

Tematicky na tento článek navazují příspěvky **L. Verbické** *Русско-украинская интерференция на фонетическом уровне и проблемы нормы* (s. 27–38) a **G. Liličové** *О сходных явлениях в неологии славянских языков* (s. 57–65).

Prof. Liličová na srovnávaných materiálech „politického jazyka“ zdůrazňuje, že podobné jevy v neologii ruštiny, srbštiny a češtiny jsou podmíněny především shodnými nebo blízkými realitami soudobého života nositelů těchto jazyků. Poukazuje na zvýšenou aktivitu řady slovtvorných modelů, charakteristických buď pro všechny výše jmenované jazyky, nebo alespoň pro dva z nich. Tak např. v češtině se na základě spojení *sametová revoluce* vytvořil přenesený význam přídavného jména *sametový*, který lze vyložit jako *‘rozvíjející se a probíhající klidnou a nenásilnou cestou’* (např. *sametový rozchod Čechů se Slováky*, viz. Sochová Zd., Poštolková B.: *Novinky v současné slovní zásobě*. Praha „Portál“, 1994). Lze konstatovat vysokou slovtvornou aktivitu tohoto přídavného jména v češtině, srov. *supersametový*, *postsametový*, slovník také registruje odvozeniny *sametově* (řešit, jednat), *sametovost* (kritiky).

Tento jev lze pozorovat i u přídavného jména *бархатный* v ruštině, srov. v ironickém kontextu: „*Реформы – это перемены без слома существующего строя. Вот у Петра были реформы, а у нас какая-то контрреволюция. Тихая, ползучая, „бархатная“*“ (noviny Советская Россия, 2.08.97).

V srbštině se kalk *баришнаста револуција* (nebo varianta *плишана револуција*) stal modelem pro označení jakýchkoli pouličních nepokojů. Avšak v tomto modelu probíhá jiná transformace: „*samet*“ je zaměňován „jiným materiálem“: *балван-револуција* (balvan – dlažební kostka) – o srbských nepokojích v letech 1990–91, kdy ulice a koleje na železnicích v Kninské Krajině byly zavalovány kamením. Nebo *јозурт-револуција*, kdy demonstranti při pouličních nepokojích ve městě Novi Sad házeli na politiky kelímky s jogurtem.

Část sborníku, věnovaná frazeologické problematice, je reprezentována třemi příspěvky.

Referát **L. Ivaškové** *Фразеосемантическая группа „жадность“, „скупость“ в русских говорах* (s. 39–43) seznamuje s typy frazeologických modelů, odrážejících takové vlastnosti jako jsou *chitvost* a *lakota*. Základem je především materiál ruských nářečí, ale je také zachycen výskyt a frekvence daných modelů nebo jejich variant na širším území obývaném Slovanů.

Pozornost českého čtenáře upoutá příspěvek německé badatelky **R. Haukové** *Фразеологическое поле множества в чешском, русском и немецком языках* (s. 105–114), jenž vychází z teze, že srovnání češtiny, ruštiny a němčiny je nesmírně zajímavé, neboť z jedné strany jsou ruština a čeština blíže příbuzné jazyky, z druhé strany se však čeština dlouhodobě rozvíjela v lokální blízkosti němčiny.

Podobnou myšlenku často vyslovují i další jazykovědci. Podle R. Zimka němčina ovlivňovala češtinu již od 12. století silněji, než se může zdát na první pohled, a v důsledku toho je současná čeština typologicky vzdálenější od ruštiny, než to mohla zapříčinit divergence mezi západními a východními slovanskými jazyky. Čeština je společně s němčinou řazena do jiné jazykové jednoty, a to středoevropské (Sprachbund), zatímco ruština patří k východoslovanské jazykové jednotě. Jak se zmiňuje prof. Zimek, také v oblasti frazeologie lze pozorovat mnoho shod mezi češtinou a němčinou, zatímco mezi ruskými a českými frazeologizmy (v příslovích, pořekadlech, společenských klišé apod.) existuje diference (viz *Opera Slavica* VI, 1996, č. 4. S. 9,8)

Jedním z cílů bádání se tak stala snaha o stanovení shod a rozdílů ve frazeologickém „poli množství“ tří jazyků. „Pole množství“ badatelka vymezila označením toho, co se vztahuje k počítaným nebo měřeným předmětům (včetně živých bytostí), přičemž vybrala jako základní lexikální pojem (*archilexem*) pojem „множество/ Menge/množství“. Za úkol si badatelka také stanovila zdůvodnění výběrových kritérií frazeologického materiálu podle sémantických a strukturálních formálních příznaků; hodnocení adekvátnosti/neadekvátnosti z překladatelského hlediska.

Závěry R. Haukové jsou zajímavé. Teze o blízkosti němčiny a češtiny, jak se o tom hovořilo výše, se na daném materiálu nepotvrdila; počet rusko-českých, rusko-německých a česko-německých shod je přibližně stejný. Autorka stati se domnívá, že je to podmíněno nejspíše tím, že názor člověka na okolní svět je mnohdy totožný.

A to nás odkazuje na závěrečná slova prof. R. Zimka ze zmíněného článku: „Nastolená problematika zasluhuje větší pozornosti a detailnějšího rozpracování“ (s. 9).

Ve svém příspěvku *О роли справочного аппарата в многоязычном словаре славянских пословиц* (s.44–56), přínosném zejména pro odborníky z oblasti frazeologie a lexikografie, seznamuje **M. Kotovová** s principy výstavby informačního aparátu k vícejazykovému *Rusko-slovanskému slovníku přísloví*, jehož je autorkou. Tento slovník, v němž jsou představeny ruské, běloruské, ukrajinské, polské, české, slovenské, srbské, bulharské aj. páremie, se připravuje do tisku na Petrohradské univerzitě. Informativní aparát slovníku má jednak podobu tematicko-ideografického seznamu, jednak abecedního rejstříku heslových slov, což umožní všestrannou orientaci pro uživatele.

Do oblasti lexikografie lze tematicky zařadit příspěvek A. Bergmannové *Что значит школа-магазин? – Лексикографическое описание сложносоставных слов в современном русском языке* (s. 4–16). Autorka obrací pozornost k problému nedůsledného lexikografického popisu v současné ruštině mimořádně produktivních složených pojmenování typu *концерт-вернисаж, конференц-семинар, книга-раскладушка, кэш-память* apod., což je způsobeno jejich nestejnorodostí v plánu sémantickém a strukturálním. Autorka vychází z lingvistické podstaty podobných nominací a předkládá vlastní variantu výkladu a také způsoby prezentace materiálu při slovníkovém zpracování.

Zájem syntaktiků a lingvodidaktiků vyvolá nepochybně studie H. Waltra *К некоторым аспектам преподавания членов предложения и односоставных предложений русского языка в немецкой аудитории* (s. 17–26), který se věnuje sémanticko-syntaktické interpretaci neosobních syntaktických struktur ve srovnávacím plánu, přičemž vychází z funkčně-syntaktického „pole podmětu“ („поля подлежащего“).

Články jsou doplněny seznamem literatury, která umožňuje dobrou orientaci v problematice.

T. Miljutinová

Шимчук, Э. Г. – Щур, М. Г.: Словарь русских частиц. Под ред. В. Гладрова. Peter Lang – Europäische Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Wien 1999, 146 s.

К частицам относятся неизменяемые служебные слова, которые, во-первых, участвуют в образовании морфологических форм слов и форм предложения с разными значениями ирреальности; во-вторых, выражают самые разнообразные субъективно-модальные характеристики и оценки сообщения или отдельных его частей; в-третьих, участвуют в выражении цели сообщения, а также в выражении утверждения или отрицания; в-четвертых, характеризуют действие или состояние по его протеканию во времени, по полноте или неполноте, результативности или нерезультативности его осуществления. Общим для всех этих функций является то, что во всех случаях в них присутствует значение отношения (или отношения действия, состояния либо целого сообщения к действительности, или отношения говорящего к сообщаемому). Значением частицы как отдельного слова является то отношение, которое выражается ею в предложении. В соответствии с названными функциями выделяются отдельные разряды частиц. Характерной чертой многих частиц является то, что по своему строению и функциям они сближаются с наречиями, союзами или междометиями и не всегда могут быть им строго противопоставлены; во многих случаях частицы сближаются также с вводными словами.

Авторами настоящего словаря русских частиц являются сотрудники Московского университета Эмма Григорьевна Шимчук и Марина Георгиевна Щур. В произведении дано описание неизменяемых коммуникативных слов, которые,